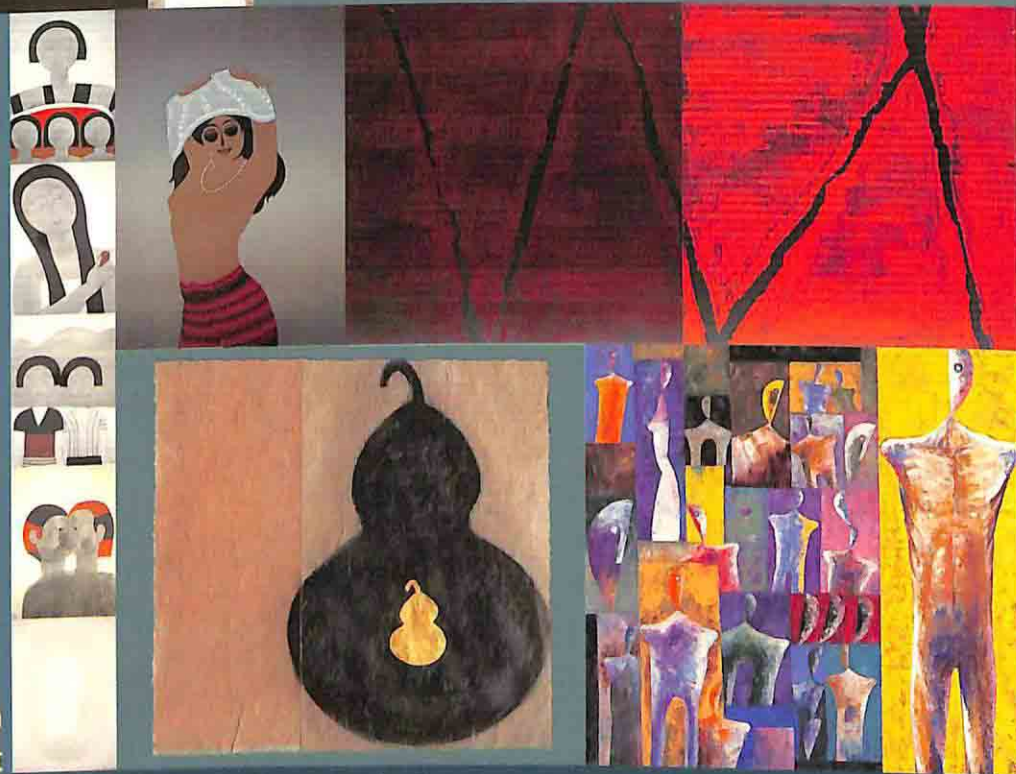

10 ศิลปินเด่น

กษ./ ส.ค.ศ. ๒๔๗๓

Rama IX Art Museum Foundation

10 Artists of Distinction
The National Exhibition of Art

การแสดงผลงานเนื่องใน "วันศิลป์ พีระศรี" 15 กันยายน 2543

B-CAT-1-0114-2000
GRO-0137-09-2000

Rama IX Art Museum Foundation

10 ศิลปินชั้นเยี่ยม Artists of Distinction

Rama IX Art Museum Foundation

10 ศิลปินชั้นเยี่ยม

Artists of Distinction

Published by Art Centre, Silpakorn University

Designed by Art Centre, Silpakorn University

Computer Graphic by Amarin Printing's Designer

Photograph by Yutthasak Rattanapanya and artists

ISBN 974-600-635-5

Printed by Amarin Printing and Publishing Public Company Limited

การแสดงผลงานเนื่องใน “วันศิลป์ พีระศรี” 15 กันยายน 2543
Art Exhibition on the Occasion of “Silpa Bhirasri Day”
15 September 2000

ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
15 กันยายน - 10 ตุลาคม 2543

at Art Gallery, Wang Tha Phra, Silpakorn University
15 September - 10 October 2000

ความเป็นมาของโครงการ

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ปุชนิยบุคคลในด้านศิลปะของชาติ ได้วางรากฐานทางการศึกษาศิลปะและการจัดการด้านศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2477 เมื่อครั้งก่อตั้งโรงเรียนประณีตศิลปกรรม เพื่ออบรมสั่งสอนช่างศิลป์ไทย ให้มีความรู้ในงานศิลปกรรมทั้งแนวตะวันตกและแนวศิลป์ไทย และนำไปใช้ในงานสร้างอนุสาวรีย์และงานศิลปกรรมในอาคารสถาปัตยกรรมต่างๆ การศึกษาทางศิลปะได้พัฒนาต่อเนื่องมาจนมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรเพื่อสอนทางด้านศิลปะในระดับอุดมศึกษาให้กว้างขวางขึ้น ในปี พ.ศ. 2486 ความสำคัญยิ่งในการริเริ่มกิจกรรมในงานศิลปกรรมอีกประการ ก็คือ การจัดการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2492 โดยกรมศิลปากร เป็นผู้ดำเนินการจัดการแสดง ในช่วงนั้น มหาวิทยาลัยศิลปากร สังกัดอยู่ในกรมศิลปากร ได้ร่วมมือกันในการจัดการแสดง

ต่อมาภายหลัง เมื่อมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เปลี่ยนสังกัดไปอยู่สำนักนายกรัฐมนตรี และทบวงมหาวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการซึ่งเป็นคณาจารย์และบุคลากรในมหาวิทยาลัย ก็เป็นผู้ดำเนินการหลัก โดยได้รับความร่วมมือจากกรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง และสถาบันที่เกี่ยวข้องทางศิลปะที่สำคัญในประเทศไทย

ในการจัดประเภทของศิลปกรรมแห่งชาตินั้น มีการจัดแบ่งประเภทผลงานการประกวดออกเป็นหลายประเภท และมีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง ประเภทของผลงานที่มีอยู่ในครั้งครั้งที่ 1 - 14 ก็คือ จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะประยุกต์ มณฑนศิลป์ ภาพโฆษณา ภาพเอกรงค์ ศิลปะตกแต่ง ภาพพิมพ์ วาดเส้น และศิลปะเด็ก ซึ่งการจัดแบ่งประเภทจะเปลี่ยนแปลงไปมาอยู่หลายครั้ง สาเหตุนี้คาดว่าเพื่อเป็นการกระตุ้นผู้ที่ทำงานในแต่ละประเภทวิชาเหมือนกับที่มีการประกวดศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และผู้ร่วมจัดการประกวด จึงกำหนดประเภทการประกวดขึ้นในแนวทางนี้เพื่อให้กำลังใจ และเพื่อส่งเสริมให้ผู้สร้างผลงานมีความมานะพยายาม ครั้นต่อมาภายหลังใน พ.ศ. 2507 การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 15 ได้จัดแบ่งประเภทออกมาชัดเจนขึ้นเป็น จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ และมาปรับเปลี่ยนอีกครั้งในครั้งที่ 27 ให้เพิ่มประเภทสื่อประสม (Mixed Media) เพื่อให้ศิลปินมีอิสระในการเลือกใช้สื่อมากขึ้นและเท่าเทียมกับการเปิดโอกาสให้แก่ศิลปินที่ทำงานในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากศิลปะ 3 ประเภทเดิม ได้มีหนทางในการนำเสนอผลงาน จากนั้นในครั้งที่ 30 ก็กลับมาใช้แบบเดิม มี 3 ประเภท คือ จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ และในครั้งที่ 37 พ.ศ. 2534 ได้จัดให้มี 4 ประเภทอีกครั้ง คือ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และสื่อประสม และใช้การแบ่งประเภทผลงานประกวดดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน

ผู้ชนะการประกวดในระยะแรกจะได้รับเกียรติคุณ โดยได้รับเหรียญรางวัล ต่อมาภายหลังได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ผู้ชนะการประกวดได้รับเงินรางวัลพร้อมกับเหรียญรางวัล ซึ่งแบ่งออกเป็นรางวัลเกียรติยศอันดับ 1 เหรียญทอง รางวัลเกียรติยศอันดับ 2 เหรียญเงิน รางวัลเกียรติยศอันดับ 3 เหรียญทองแดง และศิลปินที่ได้รับเหรียญทองครบ 3 ครั้ง หรือได้รับเหรียญทอง 2 ครั้งกับเหรียญเงิน 2 ครั้งในวาระเดียวกัน จะได้รับเกียรติยกย่องเป็น ศิลปินชั้นเยี่ยม ทั้งนี้เพื่อเป็นกำลังใจและเป็นการสร้างระดับศิลปินและงานศิลปะให้ดีขึ้นและมีเกียรติคุณในงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ

ศิลปกรรมแห่งชาติดำเนินการต่อเนื่องมา และมีศิลปินทั้งที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่างๆ หรือศิลปินอิสระที่สร้างสรรค์ผลงานอยู่เป็นอาชีพประจำ ส่งผลงานเข้าร่วมมาตลอด การตัดสินการประกวดดำเนินการโดยคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย ศิลปิน นักวิชาการทางศิลปะ และผู้รอบรู้ในงานศิลปะ ช่วยกันพิจารณาตัดสิน

ในปี พ.ศ. 2505 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 13 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพฝีพระหัตถ์เข้าร่วมในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 14 มาจนถึงปัจจุบัน และจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 22 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์เป็นประธานในพิธีเปิดการแสดงจนกระทั่งปัจจุบัน

การแสดงศิลปกรรมของ 10 ศิลปินชั้นเยี่ยมครั้งนี้ เป็นการจัดงานเพื่อร่วมฉลองในวาระ “วันศิลป์ พีระศรี” เพื่อเป็นการรำลึกถึง ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ผู้ให้กำเนิดศิลปกรรมแห่งชาติ และหอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้ถือเอาวันศิลป์ พีระศรี วันที่ 15 กันยายน 2543 ซึ่งเป็นวันเกิดของท่าน เป็นวันเปิดนิทรรศการครั้งนี้

การจัดการแสดงครั้งนี้ นับเป็นเกียรติแก่ศิลปินและหอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี เป็นประธานในพิธีเปิด และการแสดงผลงานทั้งหมดของศิลปินทั้ง 10 ท่าน ซึ่งผลงานในอดีตและผลงานที่สร้างสรรค์ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (สำหรับศิลปินที่ยังมีชีวิตอยู่) ย่อมเป็นข้อมูลที่สื่อให้เห็นได้ถึงการพัฒนาในงานศิลปะสมัยใหม่ของไทยมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งการได้เห็นถึงการพัฒนาด้านแนวความคิด การสร้างสรรค์ ในผลงานศิลปกรรมของศิลปินไทยที่ได้รับการยกย่องให้เป็น “ศิลปินชั้นเยี่ยม”

กิจกรรมครั้งนี้เกิดขึ้นโดยความร่วมมือขององค์กรของรัฐและเอกชน รวมทั้งคณาจารย์ นักวิชาการ และบุคคลต่างๆ อีกหลายท่าน ดังปรากฏนามอยู่ในรายนามคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งหอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ขอขอบคุณในความร่วมมือ ทั้งการสืบค้นข้อมูล และบทความวิเคราะห์ผลงานและการสร้างสรรค์ของ 10 ศิลปินชั้นเยี่ยม อันจะเป็นแนวทางและข้อมูลทางวิชาการแก่วงการศิลปะและการศึกษาศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทยสืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิโชค มุกดามณี
ผู้อำนวยการหอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Introduction

Presenting works of art to the public during the time when Professor Silpa Bhirasri taught his art lessons at the Art School began with organizing the students' art exhibition at the Constitution Fair. The project was launched in 1938, when the government headed by Field Marshal Pibulsongkram had the policy of promoting national culture and encouraging the public's nationalistic awareness.

Upon Professor Silpa Bhirasri's suggestion, the Fine Arts Department initiated the National Exhibition of Art in 1949. The purpose was to promote national development and progress in art and to encourage public appreciation and understanding of modern art. Since its inception prominent artists of various branches have participated in the National Exhibition of Art. The initiative can be regarded as a crucial pioneering project that has continued to the present time.

The organization of the 1st - 4th National Exhibition of Art was a joint Fine Arts Department-Silpakorn University collaboration. This was because the University was still under the Department's jurisdiction. Beginning with the 15th National Exhibition of Art, when the University was transferred from the Fine Arts Department to the Prime Minister's Office (and finally to the Ministry of University Affairs), the project has been the sole responsibility of Silpakorn University.

Various types of categories were introduced to account for the wide range of works submitted for the National Exhibition of Art. During the 1st-14th events many types could be identified as: painting, sculpture, applied arts, children's art, decorative arts, commercial/advertising art, monochrome, ornamental art, graphic arts, and drawing. The categories were occasionally adjusted, presumably to provide artists working in those various areas with impetus to continue their creative work. At that time Silpakorn University's art subjects were organized into such specializations. Professor Silpa Bhirasri and those involved in the organization of the National Exhibition of Art thus adopted such categorization for the event to inspire those engaged in the University's specializations to persist with them. In 1964, at the 15th National Exhibition of Art, more simplified categories were adopted, which identified three major sections: painting, sculpture and graphic arts. Later, at the 27th National Exhibition of Art, another type of artistic style, that of mixed media, was added to better differentiate works of art submitted for competition and participation in the event.

For the 30th National Exhibition of Art it was decided to revert back to the three categories of painting, sculpture and graphic arts. However, from the 37th National Exhibition of Art in 1991, it was changed back again to four sections, including mixed media, and this has continued to the present.

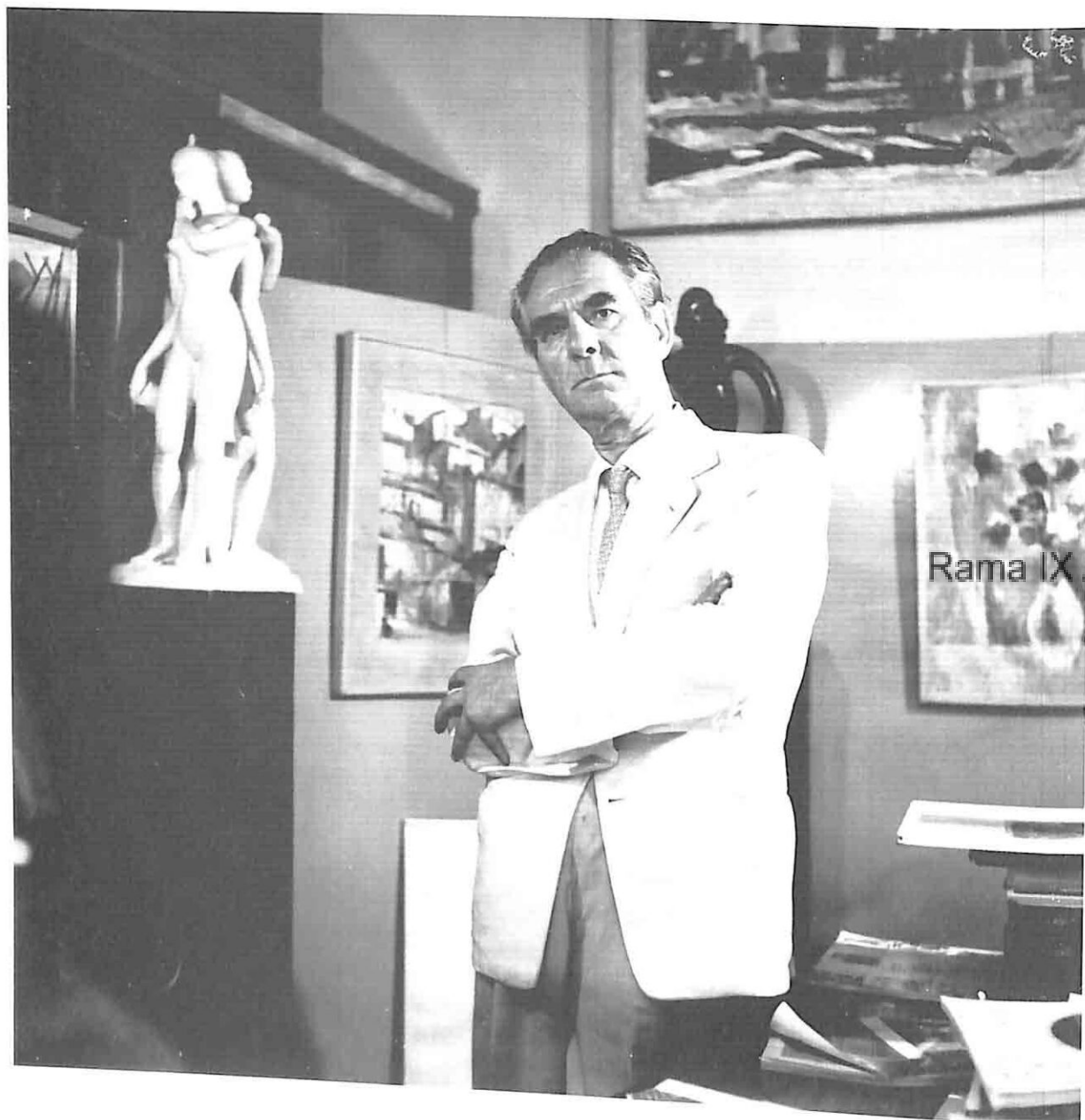
During the early years winners of the competition were awarded honorary medals. In the later events the winners were given medals as well as prize money. There are three levels of awards: first prize gold medal award, second prize silver medal award and third prize bronze medal award. Artists who have won three gold medals, or two golds and two silvers in the same category of creative work, are conferred the title, "Artist of Distinction". All these recognitions have been meant to provide incentives and upgrade the standard of artistic work and their prestige in Thai society.

The National Exhibition of Art has continued to the present day, and artists who are graduates and teachers of the various art institutes, together with freelance artists who pursue their own artistic careers, have taken part in the event. Selection of winners of the competition is undertaken by a jury whose members normally include artists, art specialists and other qualified persons.

In 1962, His Majesty the King graciously presided over the opening ceremony of the 13th National Exhibition of Art, and ever since has consented to include some of his own paintings in the Exhibition.

During the first decade of King Bhumibol's reign, modern art in Thailand grew considerably. Not only was it a novelty for Thai society, but it meant that art progress in Thailand is comparable to that of the international contemporary art scene. Furthermore the artist's continued preoccupation with traditionalism and cultural concerns has given a new creative identity linking the past with the present.

Rama IX Art Museum Foundation

Rama IX Art Museum Foundation

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี

ผศ. เขียน ยิ้มศิริ เรียบเรียง

เมื่อข้าพเจ้าได้รับหนังสือเชิญจากศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ ประธานกรรมการ แผนกประวัติศาสตร์ ขอให้เรียบเรียงประวัติของท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ในด้านครูและในด้านต่างๆ จึงรู้สึกเป็นเกียรติ และมีความยินดีรับสนองความต้องการอันนี้เท่าที่ความทรงจำจะอำนวยให้ นอกจากนั้นแล้วยังอาศัยสมุดประวัติทางราชการ และประวัติโดยย่อซึ่งเขียนโดยอธิบดีกรมศิลปากร (นายธนิต อยู่โพธิ์) เขียนไว้ในหนังสือ "บทความเรื่องศิลป์" ซึ่งกรมศิลปากรจัดพิมพ์ช่วยในงานพระราชทานเพลิงศพท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2506 ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ประกอบด้วย อันเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าสามารถเรียบเรียงประวัติของท่านสมบูรณ์ขึ้นอีกไม่มากนัก และแบ่งออกได้เป็นตอนๆ ดังนี้

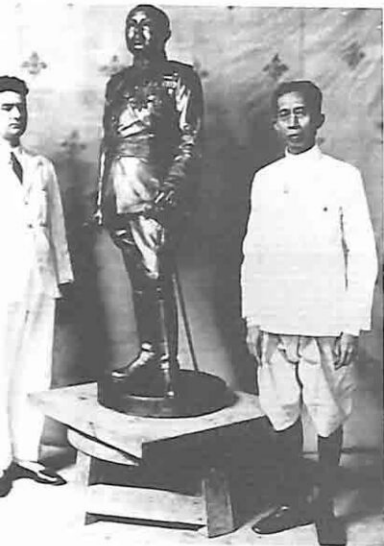
ตอนเยาว์วัยและการศึกษาในประเทศอิตาลี

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (นามเดิม Professor Corrado Feroci) เป็นชาวนครฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี เกิดเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2435 ณ ตำบล San Giovanni ในตระกูลพ่อค้า มีฐานะปานกลาง บิดาชื่อ Artudo Feroci มารดาชื่อ Santina Feroci มีอาชีพในทางค้าขาย เมื่อเยาว์วัยได้เข้าศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2441 จบหลักสูตร 5 ปี แล้วจึงเข้าศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาอีก 5 ปี จากนั้นจึงเข้าศึกษาในโรงเรียนราชวิทยาลัยศิลปะแห่งนครฟลอเรนซ์ จบหลักสูตรวิชาช่าง 3 ปี ได้รับประกาศนียบัตรช่างปั้น ช่างเขียน ซึ่งต่อมาไม่กี่ปีก็สอบคัดเลือก รับปริญญาบัตรเป็นศาสตราจารย์

ท่านเล่าให้ฟังว่า ชีวิตเมื่อสมัยตอนเป็นเด็กนั้น ท่านไม่ชอบเรียนวิชาสามัญเท่าใดนัก มักหนีโรงเรียนไปดูช่างปั้น ช่างเขียนรูปเสมอๆ ตามสตูดิโอต่างๆ ในนครฟลอเรนซ์ จนรู้จักศิลปินอาวุโสที่มีชื่อเสียงหลายคน บางครั้งท่านก็สมัครเป็นลูกมือช่วยทำงานจิปาะะ ซึ่งนับแต่นั้นมาก็รักงานศิลปะอย่างแท้จริง แม้บิดามารดาจะไม่พอใจก็ตาม เพราะบิดามารดาของท่านประสงค์จะให้บุตรเจริญรอยการค้า ซึ่งเป็นอาชีพที่มีโอกาสร่ำรวยได้ง่ายกว่าเป็นศิลปิน โดยท่านมีศิลปินนิสัยเป็นทุนเดิมมาแต่กำเนิด จึงมีแววของความเป็นศิลปินปรากฏให้เห็นตั้งแต่ในเยาว์วัย ดังนั้นศิลปินอาวุโสจึงแนะนำให้ท่านสมัครเข้าเรียน ในโรงเรียนราชวิทยาลัยศิลปะแห่งนครฟลอเรนซ์ โดยฝึกฝีมือให้โดยไม่คิดมูลค่าแต่อย่างใด ดังนั้นจึงผ่านการคัดเลือกเข้าศึกษาได้อย่างง่ายดาย เมื่อ พ.ศ. 2451 ซึ่งขณะนั้นมีอายุได้ 16 ปี

ท่านสำเร็จการศึกษาศิลปะเมื่ออายุได้ 23 ปี ก็ลงมือทำงานทางด้านประติมากรรม ซึ่งท่านชอบมากกว่าทางด้านจิตรกรรม ส่งแบบประกวดอนุสาวรีย์ของรัฐบาลอิตาลี ได้รับรางวัลที่หนึ่งหลายครั้งด้วยกัน มีชื่อเสียงโด่งดังจนได้รับเกียรติเป็นศาสตราจารย์ตั้งแต่อายุน้อย ท่านเล่าให้ฟังว่ากรายกย่องศิลปินให้เป็นศาสตราจารย์ทางศิลปะในยุโรปนั้น นอก

จากจะสอบความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลป วิจารณ์ศิลป์ และปรัชญาแล้ว เขาถือเอาผลงานศิลปะเป็นสำคัญว่าอย่างอื่น ถ้าผลงานไม่ถึงขั้นแล้วแม้วิชาอื่นจะได้คะแนนสูงก็ตกไป ในสมัยท่านมีศิลปนิพนธ์สมัครเข้าสอบชิงตำแหน่งศาสตราจารย์ ประมาณ 200 คน และท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง

ในขณะนั้นรัฐบาลไทยซึ่งมีสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า เป็นองค์ประมุข ได้มีความประสงค์จะหาช่างปั้นมาปฏิบัติงานราชการ และเพื่อฝึกฝนให้คนไทยสามารถปั้นรูปได้อย่างแบบตะวันตกและให้รู้ถึงเทคนิคต่างๆ ในงานประติมากรรมด้วย จึงติดต่อกับรัฐบาลอิตาลีขอให้คัดเลือกนักประติมากรรมที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้ที่รักจะรับราชการกับรัฐบาลไทย ทางรัฐบาลอิตาลีจึงเสนอท่านมาพร้อมทั้งคุณวุฒิและผลงาน ซึ่งทางรัฐบาลไทยก็ยินดีต้อนรับท่านเข้าเป็นข้าราชการในตำแหน่งช่างปั้น กรมศิลปากร กระทรวงวัง เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2466 เมื่ออายุย่างเข้า 32 ปี อันเป็นปีที่ข้าพเจ้าผู้เขียนประวัติอายุได้ 2 ขวบ

ตอนรับราชการในประเทศไทย

ท่านได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยพร้อมด้วยภริยา ซึ่งได้สมรสกันใหม่ๆ เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้วจึงเข้ารายงานตัวต่อท่านผู้อำนวยการศิลปากรสถาน ในขณะนั้นคือ ม.จ. อิทธิเทพสรรค์ กฤดากร และได้รับเงินเดือนเดือนละ 800 บาท ค่าเช่าบ้าน 80 บาท ซึ่งอัตราเงินเดือนชั้น 800 บาทเท่านั้น เป็นอัตราพิเศษสำหรับผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ โดยเฉพาะ และพอจับจ่ายใช้สอยอย่างสบายในสมัยนั้นทีเดียว ท่านเป็นคนรักสงบ ชอบใช้ชีวิตอย่างสันโดษ ฉะนั้นชีวิตและสิ่งแวดล้อมของเมืองไทยสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นที่พอใจท่านอย่างยิ่ง ท่านพูดเปรียบเทียบกับชีวิตคนไทยสมัยนั้นว่าช่างสบายเหลือเกิน ทุกคนหน้าตาอิ่มเอมร่าเริงแจ่มใส ไม่ต้องทำงานหนักอย่างปัจจุบันนี้ ท่านว่าคนไทยมักน้อย มีใจเมตตาอารีต่อชาวต่างประเทศ เด็กๆ เอาไว้มองดูสวยงามน่าดู ผู้หญิงผู้ชายไม่ค่อยใส่เสื้อ แต่ก็ไม่เห็นน่าเกลียด อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติมาก ดันไม้เขียวชอุ่มอยู่ทั่วไป ชับให้ยอดปราสาทราชวัง และโบสถ์วิหารดูเด่นตระการตา และร่มรื่นยิ่งนัก แม้ nálาลคลองมีมากมายสะอาดสะอ้านน่าเที่ยวพักผ่อนกว่านครเวนิสเสียอีก

นี่พอจะเห็นได้ว่าท่านเป็นนักธรรมชาตินิยมที่แท้จริงผู้หนึ่ง ท่านมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ทั้งที่บ้านและที่ทำงาน ทางราชการสร้างให้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ ที่ทำงานของท่านสร้างเป็นแบบสตูดิโอตามหลักวิชาที่จะต้องใช้สำหรับทำงานประติมากรรม กล่าวคือมีหน้าต่างกระจกกว้างรับแสงสว่าง 45 และมีเพดานสูงใช้เป็นที่พักผ่อนและพักผ่อนด้วย ท่านเป็นคนตรงต่อเวลามากและใช้เวลาเป็นประโยชน์ต่อราชการจริงๆ ถึงเวลารับประทานอาหารกลางวันท่านก็ไม่ออกไปข้างนอก ท่านเอาอาหารมาจากบ้าน กินเสร็จก็พักผ่อนเพียง 15 นาที แล้วทำงานต่อไปไม่หยุดพักกินน้ำชาอย่างชาวยุโรปทั่วไป ดื่มแต่น้ำเปล่าเมื่อเวลากระหายน้ำเท่านั้น

ในปี ค.ศ. 2469 ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ ได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ช่างปั้นหล่อแผนกศิลปากรสถานแห่งราชบัณฑิตยสภา ได้รับเงินเดือนเดือนละ 900 บาท ต่อมาได้ย้ายมาเป็นช่างปั้นสังกัดอยู่ในกองประณีตศิลปกรรม กรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ ได้รับเงินเดือนเดือนละ 900 บาท เดิม ในระหว่างนี้ท่านได้เริ่มต้นชีวิตครู โดยมอบหลักสูตรอบรมว่าเขาและท่านสอนให้คนผู้สนใจในวิชาประติมากรรม ทั้งทางภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ผู้ที่ได้รับการ

อบรมรุ่นแรก ส่วนมากสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่าง ได้แก่ นายสาย ประติมากร, นายสุข อยู่มั่น (ถึงแก่กรรม) นายชื่น ชื่นประสิทธิ์, นายสวัสดิ์ ชื่นนาค, นายแซมแดงชมภู (ถึงแก่กรรม) ข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่าจากลูกศิษย์อาวุโส ที่ได้รับการอบรมว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็งมากมาทำงานแต่เช้ามืด 8.00 น. และกลับ 18.00 น. ทุกวัน ตั้งใจถ่ายทอดวิชาให้แก่ลูกศิษย์อย่างจริงจัง ทำให้ผู้ที่เข้าฝึกฝนต้องตั้งหน้าตั้งตาเรียน และทำงานอย่างขะมักเขม้น ใครเกียจคร้านไม่เอางานท่านจะไม่พูดด้วย ท่านไม่เคยดูคำว่าใครให้เจ็บช้ำน้ำใจ ทำให้คนทั้งรักทั้งกลัว ผู้ที่มาฝึกงานกับท่านไม่เสียค่าธรรมเนียมแต่อย่างใด เพราะทางราชการมีนโยบายส่งเสริมให้ช่างปั้น ช่างหล่อ ให้มีคุณสมบัติขั้นมาตรฐาน บางคนพอช่วยงานได้รับค่าเบี้ยเลี้ยงตอบแทนพอสมควร โดยความจริงนั้นผู้ฝึกงานต้องการได้รับความรู้มากกว่าอย่างอื่น ไม่คิดถึงผลทางด้าน การรับราชการ ถ้าใครอยากรับราชการทางราชการก็จะบรรจุให้ในตำแหน่งผู้ช่วยช่าง ในอัตราขั้นต้นเดือนละ 20 - 25 บาท ซึ่งก็พอกินพอใช้ การครองชีพในสมัยนั้นไม่สูงมากเหมือนปัจจุบัน และผู้ช่วยช่างเหล่านี้เองได้ทำให้ท่านเบาแรงมาก และกิจการช่างปั้นหล่อของศิลปากรก็เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว

เมื่อทางราชการเห็นความสำคัญของการศึกษา ศิลป ตามแนวปัจจุบันจึงได้ขอให้ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ เป็นผู้จัดวางหลักสูตรการศึกษาให้มีมาตรฐาน เช่นเดียวกับกับโรงเรียนศิลปในยุโรป ท่านจึงเริ่มวางหลักสูตรวิชาจิตรกรรมและประติมากรรมขึ้น และสร้างตำราเรียน โดยร่วมมือกับคุณพระสาโรช รัตนนิมมานก์ สถาปนิกพิเศษของกรมศิลปากร ในขณะนั้น ท่านผู้นี้เป็นสถาปนิกที่สำเร็จจากมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ ได้ช่วยทำตำราประวัติศาสตร์ศิลปตะวันตก และทำการสอนด้วยตนเอง ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2476 กรมศิลปากร จึงได้ตั้งโรงเรียนศิลปากรแผนกช่างขึ้น โดยมีศาสตราจารย์ศิลป์ เป็นผู้ดำเนินการ ผู้ที่สมัครเข้าเรียนส่วนใหญ่ก็สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่างอีกเช่นเคย นักเรียนรุ่นที่หนึ่งมีทั้งหมดด้วยกัน 7 คน คือ นายแซม ขาวมื่อ (ถึงแก่กรรม) นายพิมาน มุขประมูล (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกช่างปั้น กองหัตถศิลป์) นายสิทธิเดช แสงศิริ (ถึงแก่กรรม) นายเพื่อ ทริพทักซ์ (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาจิตรกรรม คณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร) นายจกกล กาจัดโรด นายสวัสดิ์ ชื่นนาค น.ส. พวงทอง ไกรหงษ์ ท่านเหล่านั้นนอกจากจะศึกษาเล่าเรียนแล้ว ยังได้รับหน้าที่เป็นครูผู้ช่วยสอนนักเรียนรุ่นต่อๆ มาอีกด้วย ข้าพเจ้าผู้เขียนประวัติเป็นนักเรียนรุ่นที่สี่ การเข้าเรียนนั้น ต้องมีการสอบคัดเลือกทางด้านศิลปะ ใครสมัครเรียนวิชาช่างเขียนก็สอบระบายสีน้ำ วิชาช่างปั้นก็สอบปั้นจากแบบที่กำหนดให้ ต่อมาท่านศาสตราจารย์ศิลป์ ได้ย้ายมาเป็นอาจารย์ช่างปั้น กองประณีตศิลปกรรม กรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ อันเป็นปีที่ข้าพเจ้าเข้าศึกษาเป็นปีแรก และท่านศาสตราจารย์ศิลป์ กลับจากการไปเยี่ยมบ้านที่ประเทศอิตาลี ครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้พบกับท่านรู้สึกตื่นเต้นมาก และเมื่อยกมือไหว้ท่าน ท่านก็ยื่นมือให้จับแทน ความรู้สึกที่ว่าท่านเป็นฝรั่งคนแรกและคนสุดท้าย ที่ข้าพเจ้าได้มอบตัวเป็นศิษย์จึงมีความประหลาด ท่านเป็นผู้ที่มีร่างสันหัดและสมส่วนแบบชาวอิตาลีขนาดเห็นอ มีอารมณ์แจ่มใส ร่าเริง ชวนให้น่าพูดภาษาไทยได้บ้างแต่สำเนียงแปร่งมาก แม้จะอยู่เมืองไทยมาหลายปีก็ตาม ท่านปรารถนาเสมอว่าไม่มีนิสัยในการพูดให้สำเนียงเหมือนชาวไทยได้เลย ซึ่งผิดกับอิตาลีเรียนบางคนที่มาอยู่ในเมืองไทยไม่กี่ปีก็พูดได้ชัด แต่อย่างไรก็ตาม ท่านพยายามใช้ภาษาไทยปนกับภาษาอังกฤษสอนพวกเรา โดยอาศัยครูผู้ช่วยช่วยอธิบายในบางโอกาส ในขณะนั้นการสอนโดยทั่วไปทวนวิชา ท่านเป็นผู้ดำเนินการ ควบคุมวิชาได้ทีพอแบ่งให้ครูผู้ช่วยได้ก็แบ่งให้ไป ตำราจารย์ยังไม่ได้ลงมือ

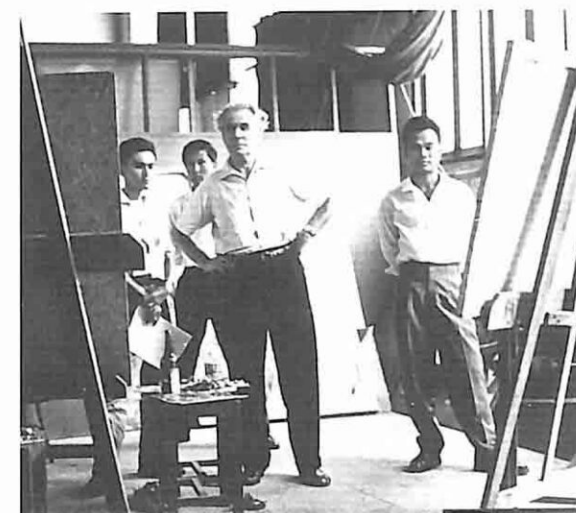
สร้างกันอย่างจริงจัง จนเมื่อข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาจบหลักสูตร 4 ปีแล้ว จึงได้เริ่มขึ้น ปกติ อาศัยการบรรยายและการคัดลอกข้อความที่ท่านเขียนบนกระดานดำ เช่นวิชาประวัติศาสตร์ ศิลป สุนทรียภาพ วิจารณ์ศิลป์ ทฤษฎีศิลปะ ทฤษฎีองค์ประกอบ และเทคนิคในทางจิตรกรรม และประติมากรรม เป็นต้น พวกเรากลัวท่านมาก ถ้าไม่ได้เรียนก็ไม่กล้าไปพบ ซึ่งแท้จริงท่าน ยากอยู่ใกล้ชิดกับลูกศิษย์ แต่งานราชการประจำวันของท่านมีอยู่มาก ไหนจะต้องสอนอีกด้วย และเวลาทำงานนั้นท่านไม่ยอมพูดกับใคร พวกเราจะสบายใจเมื่อได้ยินเสียงท่านผิวปาก เพลง Ava Maria หรืออัมมอยู่ในคอกผ่านออกจากห้องทำงานเป็นครั้งคราว หมายถึงว่า ท่าน แก้ปัญหาข้อข้องในงานของท่านได้สำเร็จ ตอนนี้ท่านจะทักทายลูกศิษย์ด้วยความยิ้มแย้ม แจ่มใส เพื่อนสนิทใกล้ชิดที่สุดของท่านสมัยนั้นเห็นจะไม่มีใคร นอกจากสุนัขวัยไทยตัวหนึ่ง ซึ่งติดตามมาด้วยทุกวัน มาด้วยกันกลับด้วยกันจนกระทั่งมันตายจากไป

ในระบอบนี้มิ่งงานฉลองรัฐธรรมนูญเป็นประจำปี ท่านได้แนะนำให้รัฐบาลจัดงานการ ประกวดภาพเขียน ภาพปั้นส่งเสริมหลักหกประการ และความสำคัญของการมีรัฐธรรมนูญ แห่งชาติไทย ซึ่งทำให้นักศึกษาศิลปะ ได้แสดงออกซึ่งความคิดทางศิลปะ นอกจากการเรียนตาม หลักสูตร จำได้ว่านักเรียนทุกคนและทุกชั้นต่างทำงานส่งเข้าแสดงแข่งขันกันทั้งสิ้น อาจกล่าว ได้ว่า ความคิดของท่านเป็นทางหนึ่งของการเผยแพร่งานศิลปะสมัยปัจจุบันของศิลปินไทย ซึ่ง ทำให้เกิดมีงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติขึ้นเป็นประจำอยู่ทุกวันนี้

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศญี่ปุ่นยกกองทัพบุกประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2485 ในฐานะที่ประเทศอิตาลีซึ่งเดิมอยู่ในกลุ่มประเทศอักษะ ซึ่งมีเยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น แพ้แก่พันธมิตร รัฐบาลญี่ปุ่นจึงสั่งควบคุมชาวอิตาลีในทั้งหมดที่พำนักอยู่ในประเทศไทย ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ จึงถูกควบคุมตัวด้วย ขณะนั้นท่านพ้นจากตำแหน่งหัวหน้ากอง โรงเรียนศิลปากรแผนกช่างแล้ว โอนมาเป็นอาจารย์ช่างปั้น กองโรงเรียนศิลปากร แผนกช่าง กระหวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 ซึ่งสัมพันธ์ภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศสกำลัง เสื่อมคลาย เนื่องจากที่ไทยเราเรียกรอ้งดินแดนคืน

อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้นคือ ฯพณฯ หลวงวิจิตรวาทการ ได้ใช้ความสามารถ ทางการทูตขอให้รัฐบาลญี่ปุ่นปล่อยตัวท่านศาสตราจารย์ศิลป์ โดยได้ทำพิธีแปลงสัญชาติเป็น ไทยเสีย และตั้งชื่อและนามสกุลให้เป็น ศิลป พีระศรี ซึ่งท่านก็ได้ใช้ชื่อและนามสกุลนี้ตลอด มาจนกระทั่งถึงแก่กรรม

ในปี พ.ศ. 2485 กรมศิลปากรได้แยกจากกระทรวงศึกษาธิการ ไปขึ้นอยู่กับสำนัก นายกรัฐมนตรี ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ ก็ยังดำรงตำแหน่งอาจารย์ช่างปั้น และเป็นผู้บริหาร โรงเรียนศิลปากรแผนกช่าง ซึ่งเปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนประณีตศิลปกรรม ครั้นรัฐบาลใน ขณะนั้นซึ่งมี ฯพณฯ ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้พิจารณาเห็น ความสำคัญโรงเรียนนี้ โดยตัวท่านนายกรัฐมนตรีได้เป็นผู้มาดูกิจการและซักถามถึงความ เป็นมาจากท่านศาสตราจารย์ด้วยตนเอง จึงได้สั่งให้ปรับปรุงหลักสูตรและประกาศพระราช- บัญญัติจัดตั้งขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2486 ซึ่งในระยะแรกมีเพียง 2 คณะ คือ คณะจิตรกรรมและคณะประติมากรรม มีท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นคณบดีทั้ง สองคณะ ต่อมาเมื่อคณะสถาปัตยกรรมไทย คณะมัณฑนศิลป์ และคณะโบราณคดี ท่าน ศ.ได้รับราชการในตำแหน่งคณบดีคณะมัณฑนศิลป์อีกตำแหน่งหนึ่ง เกี่ยวกับทางด้านวิชาการ แล้ว ท่านต้องทำงานทั้งสองฝ่าย คือทางด้านกรมศิลปากร และทางด้านมหาวิทยาลัยศิลปากร

ซึ่งขณะนั้นยังขึ้นอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี นับว่าท่านมีหน้าที่ต้องปฏิบัติหนักมาก ในปี พ.ศ. 2491 ท่านได้รับมอบหมายจากรัฐบาลไทยให้นำศิลปะไทยไปแสดง ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง เพราะการแสดงครั้งนั้น ท่านศาสตราจารย์ ได้นำศิลปะชั้นสูงของไทยโบราณ และศิลปะของศิลปินในปัจจุบันไปแสดงร่วมกัน ทำให้ชาว ต่างประเทศได้รู้จักประเทศไทย ในด้านศิลปะทั้งแบบเก่าและแบบใหม่เป็นครั้งแรกเป็นอย่างดี โดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยที่จะคอยเป็นผู้บรรยายข้อความสงสัยให้แก่แขก ผู้มาชมเป็นเวลาถึงหนึ่งเดือนเต็ม และในปีเดียวกันนี้ ท่านได้รับเงินเดือน 1,000 บาท และ เงินเพิ่มพิเศษ 1,550 บาท ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนที่น้อยมากสำหรับตำแหน่งและฐานะของท่าน เพราะเงินเริ่มเพื่อและตกต่ำตั้งแต่ญี่ปุ่นมาตั้งกองทหารอยู่ในประเทศไทย ค่าครองชีพสูงขึ้น ทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภค เงินเดือนที่ท่านได้รับจึงไม่สมดุลกับค่าครองชีพ เมื่อเปรียบเทียบกับ สมัยที่ท่านได้เงินเดือน 800 บาท เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือหลังการเปลี่ยน แปลงแล้วก็ตาม ข้าพเจ้าจำได้ว่า ท่านต้องขายรถยนต์ บ้าน และที่ดิน ซึ่งท่านซื้อไว้เมื่อแปลง สัญชาติเป็นไทยแล้ว เพราะเงินเดือนไม่พอใช้ ท่านต้องซื้อจักรยานสองล้อมาทำงานทั้งที่สายตา สั้นมาก พวกลูกศิษย์ส่งสารท่านมาก แต่ก็ไม่รู้จะช่วยท่านอย่างไร เพราะตามปกติก็มีแต่ท่าน เท่านั้นที่คอยช่วยเหลือลูกศิษย์ที่ขัดข้องเรื่องการเงินอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ ในปี พ.ศ. 2492 ท่านจึงเดินทางกลับประเทศอิตาลี โดยมีลูกศิษย์ไปส่งกันอย่างคับคั่ง แต่ก็ไม่มีใครได้รับความ จริ่งว่าที่ท่านเดินทางกลับครั้งนี้ ท่านอาจจะไม่กลับมาอีก เพราะความจำเป็นในการครองชีพ มาทราบกันเอาเมื่อมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงในภายหลัง

ในที่สุดท่านก็เดินทางกลับมาสู่ประเทศไทยอีก ในปี พ.ศ. 2493 หลังจากทีทาง ราชการได้ปรับปรุงเงินเดือนของท่านให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของท่าน ซึ่งธรรมดาผู้รัก ใคร่รับผิดชอบตลอดจนลูกศิษย์ต่างก็มีความยินดี ที่ท่านได้กลับมาใช้ชีวิตและประสิทธิ์ประสาท ความรู้ทางศิลปะในเมืองไทยอีก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 จนถึง พ.ศ. 2503 ท่านสังกัดอยู่ กระทรวงวัฒนธรรม และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 จนถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2505 ท่านสังกัดอยู่กระทรวงศึกษาธิการ ในการกลับมาครั้งนี้ของท่านมีได้นำภรรยาซึ่งมีบุตรสองคน

คนเป็นชายชื่อโรมาโน คนเป็นหญิงชื่ออิสเบลลาล่ากลับมาด้วย เพราะต้องดูแลบุตร ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในประเทศอิตาลี ท่านได้ทำการสมรสใหม่กับ น.ส. มาลินี เดนนิ แต่ไม่มีบุตรด้วยกัน

เกียรติคุณของท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี นั้นแบ่งออกเป็นสามประการด้วยกัน คือ

เกียรติคุณทางราชการ เกียรติคุณทางครู และเกียรติคุณทางด้านคุณธรรม ซึ่งจะบอกกล่าวเป็นด้านๆ ไปดังนี้คือ

ทางราชการ

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้แก่ทางราชการในทางศิลปะ โดยได้ทำการสร้างอนุสาวรีย์ตามคำสั่งของราชการหลายต่อหลายแห่งด้วยกัน อาทิเช่น พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ เชิงสะพานปฐมราชาธิราช พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประดิษฐาน ณ สวนลุมพินี พระบรมรูปพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งประดิษฐาน ณ วังเวียนใหญ่ จังหวัดธนบุรี พระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ อนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และอนุสาวรีย์อื่นๆ อีกหลายแห่ง งานปั้นที่สำคัญยิ่งอีกชิ้นหนึ่งของท่าน คือ ออกแบบพระพุทธรูปมณฑลพุทธศตวรรษที่ 25 และงานปั้นชิ้นสุดท้ายซึ่งยังไม่ทันจะเสร็จก็ถึงแก่กรรมเสียก่อน คือ พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช และงานทางด้านวิชาการชิ้นสุดท้าย คือการวินิจฉัยจิตรกรรมฝาผนังสกุลช่างนนทบุรี นอกจากนี้แล้วยังเป็นที่ปรึกษาทางศิลปะ ด้านศิลปะ ของกระทรวงทบวงกรมอื่นๆ และได้ปฏิบัติงานราชการด้วยความขยันหมั่นเพียร และเคารพในเกียรติยศของท่านอย่างแท้จริง ดังจะขอคัดสำเนาบันทึกของท่าน ถึงอธิการบดี กรมศิลปากร (พระยาอนุมานราชธน) ลงวันที่ 1 มีนาคม มาลงไว้ ณ ที่นี้

เรียน ท่านอธิบดีกรมศิลปากร

ด้วยแต่เดิมข้าพเจ้าเป็นคนชาติอิตาลีเลียน ชื่อ ซี เฟโรจี ทางราชการได้ทำสัญญาจ้างข้าพเจ้ามาทำงานช่างปั้นในกรมศิลปากร ตั้งแต่ พ.ศ. 2466 ค่าจ้างเดือนละ 800 บาท ค่าเช่าบ้าน 80 บาท ดังสำเนาสัญญาที่แนบมานี้ ต่อมาถึง พ.ศ. 2487 ข้าพเจ้าโอนสัญชาติเป็นไทย ให้ชื่อว่า นายศิลป์ พีระศรี ส่วนสัญญาจ้างก็คงถือปฏิบัติอย่างเดิมตลอดมา

ตั้งแต่ทางราชการจ้างข้าพเจ้าทำงานจนบัดนี้เป็นเวลา 23 ปีแล้ว ข้าพเจ้าไม่เคยได้รับเงินค่าจ้างเพิ่มขึ้นเลย สมัยก่อนสงครามข้าพเจ้าก็พอใจในอัตราค่าจ้างนี้แล้ว เพราะเวลานั้นราคาสิ่งของยังยวดยิ่งน้อย ได้ดีที่ข้าพเจ้าได้รับอยู่ไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงชีวิตไปได้ตามสมควร ข้าพเจ้าได้รับความเดือดร้อนมาก ครั้นจะทำงานพิเศษเป็นส่วนตัวเพื่อเพิ่มพูนรายได้ของตน ข้าพเจ้าก็มีความเคารพต่อราชการ รู้สึกละอายใจที่เป็นข้าราชการไปแสวงหารายได้ภายนอก ข้าพเจ้าไม่อาจทำลางได้ นอกจากว่าเมื่อทางราชการไม่สามารถจะช่วยเหลือข้าพเจ้าได้จริง ข้าพเจ้ามีความคับแค้นถึงขนาด ข้าพเจ้าจึงต้องหาหนทางขจัดความคับแค้นนี้เสียให้ได้ จึงขอกราบทูลเรียนท่านอธิบดีเป็นที่ยินยอม ได้โปรดเห็นทางเพิ่มเงินค่าจ้างให้แก่ข้าพเจ้าเป็น 1,000 บาท จะได้มีเงินพอเลี้ยงชีพได้ ข้าพเจ้าขอพระเดชพระคุณคุณอธิบดี สำหรับความที่ข้าพเจ้า

Rama IX Art Museum Foundation

นั้น ข้าพเจ้าหวังว่าท่านอธิบดีจะเห็นอยู่แล้วว่าข้าพเจ้าตั้งใจและเจตนาต่อหน้าที่ราชการจริงๆ ข้าพเจ้าพยายามเสมอที่จะไม่ให้มีการลาหยุด ลาป่วย และส่วนมากข้าพเจ้ามาทำงานแต่เช้าจนถึงค่ำ ตลอดวันข้าพเจ้าไม่ได้หยุดว่างเลย ทำทั้งงานช่างปั้นและการสอนนักเรียนช่าง ข้าพเจ้าได้ทุ่มเทกำลังแรงกำลังความคิดทั้งหมดให้แก่ราชการ เพราะข้าพเจ้ามีความรักและมีเจตนาที่จะให้ประเทศไทย ผู้ซึ่งมีคุณต่อข้าพเจ้าได้เจริญรุ่งเรืองอย่างแท้จริง หวังว่าทางราชการจะเห็นใจและโปรดกรุณาแก่ข้าพเจ้าบ้าง

(ลงนาม) ศิลป์ พีระศรี
1 มี.ค. 89

ต่อมาท่านก็ทำหนังสือลาพักผ่อนมีกำหนด 9 เดือน ตามสิทธิในสัญญาและการขอลาพักผ่อนของท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในวงราชการ ตลอดจนผู้บังคับบัญชาย่อมเข้าใจดีว่าหมายถึง การลาออกถ้าหากทางราชการไม่ช่วย ดังที่ท่านกล่าวไว้ในบันทึกว่า เมื่อทางราชการไม่สามารถจะช่วยเหลือท่านเมื่อมีความคับแค้นอย่างยิ่ง ท่านก็ต้องหาทางช่วยตัวเอง ดังนั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ซึ่งทรงรักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร จึงได้ส่งบันทึกถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 26 มกราคม 2492 เรื่อง นายศิลป์ พีระศรี ขอลาพักผ่อน ณ ประเทศอิตาลี มีกำหนด 9 เดือน ดังมีความต่อไปนี้

เสนอ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ด้วยนายศิลป์ พีระศรี (ซี เฟโรจี) อาจารย์ประติมากร ขอลาไปพักผ่อน ณ ประเทศอิตาลี มีกำหนด 9 เดือน ตั้งแต่วันที่ 15 เมษายน 2492 เป็นต้นไป การลานั้นกระทำได้ตามเงื่อนไขในสัญญาจ้าง แต่การที่นายศิลป์ พีระศรี ลาครั้งนี้เป็นที่หนักใจของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าย่อมหมายถึงการที่จะลาออกของนายศิลป์ พีระศรี ผู้ซึ่งเป็นหัวแรงของกรมศิลปากร และของมหาวิทยาลัยศิลปากร โดยที่

1. นายศิลป์ มีความสามารถในเชิงศิลปะในอันดับหนึ่งทั้งในทางศิลปะสากล และศิลปะไทย
 2. นายศิลป์ เป็นผู้ที่อยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลา 25 ปี จึงเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจคนไทยได้อย่างดี จึงสามารถทำงานร่วมกับคนไทยได้อย่างสนิทสนมกลมเกลียว และเป็นที่รักใคร่ชอบพอร่ามใจของผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน และในที่สุดนายศิลป์ พีระศรี ก็ได้โอนสัญชาติมาเป็นไทย
 3. นายศิลป์ เป็นคนที่มีความขยันรักงานทำงานไม่ขาด และมาก่อนเวลากลับหลังเวลา เป็นหลักและตัวอย่างอันดีงามให้ข้าราชการได้ปกครองเห็น
 4. นายศิลป์ สามารถพูดภาษาไทยและสอนเป็นภาษาไทยได้อย่างดี ตลอดจนสามารถเขียนและแปลตำราเป็นประโยชน์ต่อกรมศิลปากรแล้วเป็นอันมาก
- ดังนั้น ถ้าแม้หากจะปล่อยให้ข้าพเจ้าลาออกไปแล้ว ผลเสียจะบังเกิดขึ้นหลายทาง คือ

1. เราจะหาผู้ที่มีความสามารถในศิลปะ จิตรกรรมและประติมากรรม ภายในประเทศไทยในอันดับนี้ไม่ได้

2. ถ้าเราจะจ้างชาวต่างชาติมาเกรงว่า ค่าจ้างจะหลายเท่าจำนวนเงินเดือนของ นายศิลปินในขณะนี้

3. ผู้ที่ทามาใหม่นั้น เราก็จะหยั่งทราบไม่ได้ว่า จะมีความสามารถเพียงไร จะเข้าใจ และถูกอรรถาธิบายกับคนไทยเพียงไร ตลอดจนอีกทีก็จะพูดอ่านเขียนภาษาไทยและเข้าใจ ศิลปะไทยได้

4. ผู้มาใหม่จะต้องเสียเวลาอีกนานกว่าที่เขาสามารถ เข้าใจศิลปะไทยได้เพียงพอที่จะเป็นประโยชน์ได้จริงๆ

เมื่อเป็นดังนี้ ข้าพเจ้าจึงได้สอบเพื่อทราบเหตุผล ในการลาพักผ่อนทำนองลาออกของ นายศิลปิน คงได้ความว่านายศิลปินได้ค่าจ้างไม่พอกับการครองชีพในประเทศไทย และได้มีผู้ว่าจ้างนายศิลปินให้ไปทำงานในประเทศอิตาลี และได้ค่าจ้างคิดเป็นเงินไทยประมาณ 5,000 บาท ต่อเดือน ตลอดจนภรรยาและบุตรก็ต้องอยู่ในประเทศอิตาลีเพื่อศึกษาด้วย นอกจากจะได้เงินจากกรมศิลปากรไม่พอใช้แล้ว ยังสามารถทำงานในต่างประเทศซึ่งมีอัตราสูงกว่า และได้อยู่ใกล้ลูกใกล้เมียอีกด้วย นายศิลปินจึงได้คิดจะลาออก

โดยเหตุผลที่กล่าวแล้ว ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอประธานให้นำความเสนอท่านนายกรัฐมนตรีพิจารณาว่า ควรที่จะปล่อยให้ศิลปินออกไป หรือควรพยายามหาทางเอานายศิลปินไว้ ซึ่งถ้าจะเอาไว้ก็มีทางเดียว คือการเพิ่มค่าจ้างให้ คือนายศิลปินได้รับเงินค่าจ้างอยู่เวลานี้ เดือนละ 2,630 บาท จะต้องหาทางเพิ่มให้อีกประมาณเท่าตัว หรืออย่างน้อยสักเดือนละ 4,000 บาท ถ้าแม้หากท่านนายกรัฐมนตรีมีความประสงค์จะเอาไว้ ข้าพเจ้าก็จะได้เจรจาหาหนทางและ พึงเสียนายศิลปินเสียก่อนที่จะพิจารณาไปลาฉบับนี้

(ลงพระนาม) Rama IX Art Museum Foundation

ดังนี้จึงเห็นได้ว่า ท่านเป็นผู้ที่หาประโยชน์ให้แก่ราชการเป็นเอกประการ และได้เสียสละประโยชน์ส่วนตนอย่างที่สุด ยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน ท่านได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังต่อไปนี้

- พ.ศ. 2470 จตุรภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. 2475 เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ. 2482 ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. 2483 ตริตาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ. 2492 ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. 2495 ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ. 2497 ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. 2498 เหรียญดุษฎีมาลาและเข็มศิลปวิทยา

ทางด้านครู

ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นครูและเป็นพรหมแห่งศิษย์อย่างแท้จริง กล่าวคือ ให้ความรู้อย่างเต็มที่ไม่ว่าด้านวิชา ช่วยเหลือศิษย์ เมื่อได้รับความทุกข์ สรรเสริญเมื่อ มีความสุขและชื่อเสียง มีความรักศิษย์ เช่นเดียวกับกับบุตรของตน ยกย่องศิษย์เหมือนกันหมด ไม่มีชั้นวรรณะใด โดยมิหลอกลวงมิยุยงหรือเป็นที่ยึด ศิษย์คนใดประพฤติตนเลวทราม ก็จะตำหนิตนด้วยความเมตตา ไม่ดูดาให้เกิดความน้อยใจ ท่านมิได้เป็นครูเท่านั้น แต่เป็นพ่อด้วย เพราะมีดวงเมตตาแก่ศิษย์อยู่

ผลงานทางด้านหนังสือ

- Modern Art in Thailand
- Thai Buddhist Sculpture
- Thai Buddhist Art (Architecture)
- Contemporary Art in Thailand (1961)
- Thai Wood Carvings
- History of Art
- Chinese - Japanese
- Oceanic and Australian
- Old America - African
- Art and Evolution of Modern Art
- Aesthetics and Notes on Art
- ทฤษฎีแห่งองค์ประกอบศิลป์
- ทฤษฎีของสี
- Abare Outline of History and Styles of Art
- Articles from the Catalogues of the Annual National Art Exhibition
- Contemporary Art in Thailand (1996)
- ศิลปสงเคราะห์
- คุณค่าของจิตรกรรมฝาผนัง
- ตู้ลายรดน้ำ
- ศิลปะและศีลธรรม ความหมายและจิตวิทยาเกี่ยวกับสี ภาพเปลือย เป็นศิลปะหรืออนาจาร
- An Appreciation of Sukhothai Art
- Thai Architecture and Painting

บทความ

- A Banner in the Chedi Wat Dorkngoen
- Notes on the 4 Fresco 3 Painting Newly Discovered
- A New Discovery of Thai Painting
- Mutual Appreciation of Eastern and Western Arts
- The Cave Painting of Yala
- งานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 2
- ศิลปะและวาทะจรัส
- อะไรคือศิลปะ

- บันทึกการประชุมใหญ่ขององค์การศิลปินระหว่างชาติครั้งที่ 3 ณ กรุงเวียนนา (International Association of Plastic Arts)
- ภาพจิตรกรรมไทย
- พรุ่งนี้ก็เข้าไปเสียแล้ว
- ลักษณะผ้าทรงของอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
- สำรวจวิจารณ์ศิลปะปัจจุบันในยุโรป เกี่ยวเนื่องกับศิลปะไทย ฯลฯ

ผลงานชิ้นสำคัญที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทย

- พระบรมรูปรัชกาลที่ 6 ประดิษฐานในปราสาทพระเทพบิดร
- พระบรมรูปรัชกาลที่ 1 ประดิษฐานที่เชิงสะพานพระพุทธรยอดฟ้าฯ
- อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี อยู่จังหวัดนครราชสีมา
- อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ขยาย 2 เท่าครั้ง ประดิษฐาน ณ สวนลุมพินี
- อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐานที่วงเวียนใหญ่ ธนบุรี
- อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ประดิษฐานที่ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
- อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

โครงการที่ยังไม่แล้วเสร็จ

- พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน
- พระบรมรูปสมเด็จพระราชบิดา
- อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดลพบุรี